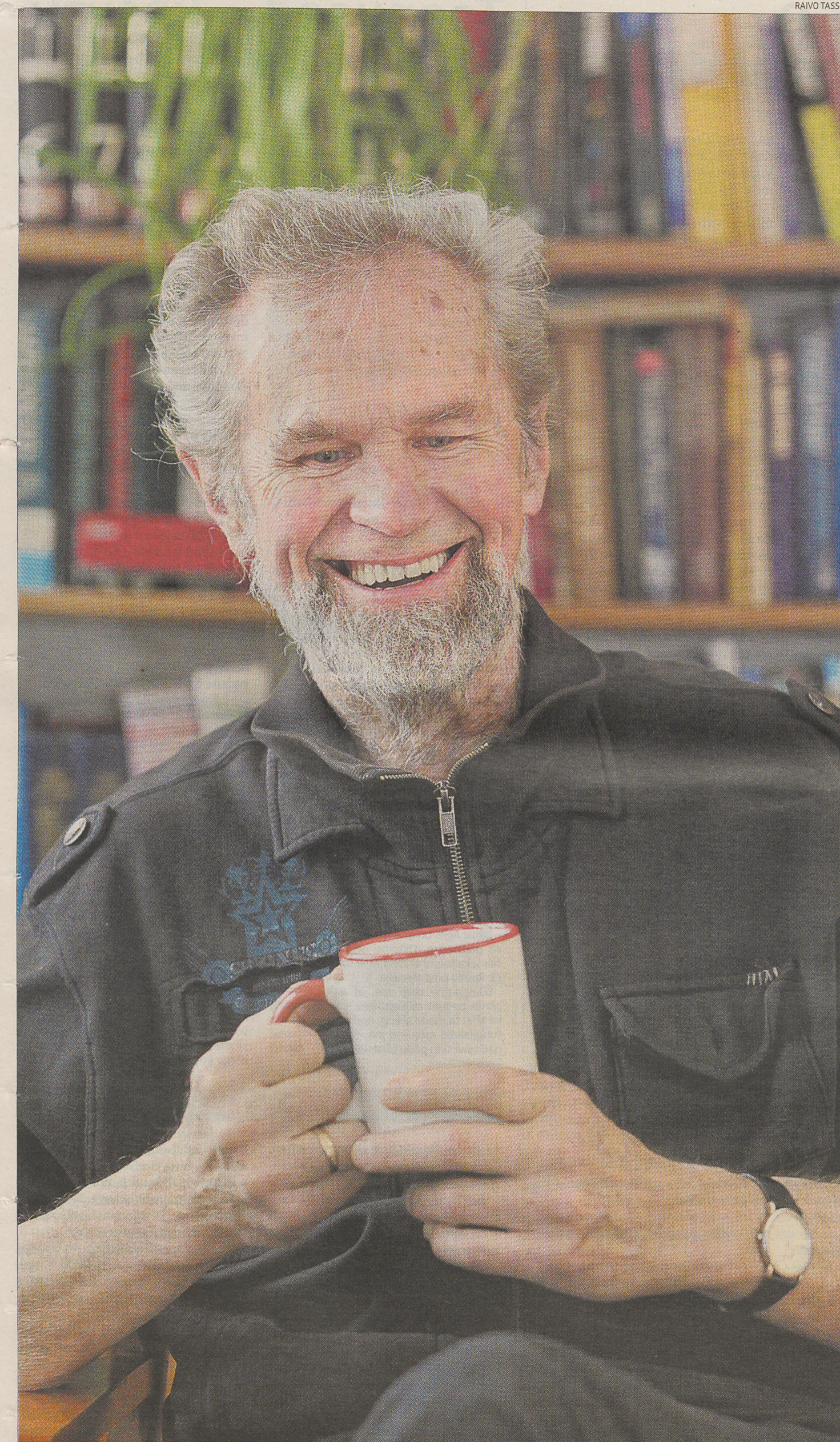

AIN KALLIS: Tahaks tornaadot näha – see on mu elu unistus

RAIVO TASSO

Mees, kes möllas omal ajal ülikooli ansambliga Rajacas Siberis, mängis Eesti noorte võrkpallikoondises, sõitis uurimislaevaga Arnold Veimer Titanicu jälgedes ja kliimast oskab rääkida värvikalt, on järgmisel nädalal 70. sünnipäeva tähistav Ain Kallis.

Ain Kallis, millega algab tavaliselt teie hommik?
Haigutamisega. (Naerab.)

Ei vaatagi siis esimese asjana aknast välja, et milline ilm on?
Suvel vaatan kindlasti varsti pärast haigutamist ka aknast välja. Talvel on pime, siis pole sel mõtet. Kuulan alati ka ilma-teadet, muidu ei tea, mida selga panna.

Kõige usaldusväärsemaks pean EMHt. Kui aga vaja kusa-gil välisüandmusel olla, on alati kasulik vaadata ilmaradarit, kas sel ajal sajab või mitte. Meie ilmaradarid näitavad just vihmapiilvede liikumist, selle järgi saabki arvestada, millal pilv kuhugi jõuab.

Millisele küsimusele on tulnud elu jooksul kõige enam vastata?

Eks ikka sellele, et milline ilm tuleb. Olen alati vastanud, et mina ilma ei ennusta. Olen kliimatoloog, sestap saan rääkida ilmast tagantjärele. See on palju ohutum töö kui sünoptikul, kes ennustab saabuvat ilma ja saab mõne viltumineku puhul ka liigselt pahandada.

Miks te ise sünoptikuks ei tahtnud saada?

Minuga oli nii, et paar aastat enne ülikooli lõppu küsis akadeemik Juhan Ross Tõravere observatooriumist, et kes meist tahab individuaalprogrammi alusel päikesekiirgust uurima hakata. Tõstsin käe, et mina tahan. Oli teada, et Tõravere tuleb päikesekiirguse jaam. Nii saigi minust kõigepealt päikesekiirguse uurija ja sellega tegelen siiani.

Olen Paidest pärit, suved möödusid linna lähedal heinamaal, kus vanaema lehmale heina tegime. Juba siis tuli alati ilma vaadata. Ses mõttes olen pisikesest peast ilmaga seotud.

Mis viis Paide poisi Tartusse geograafiat tudeerima?

Meil oli Paide keskkoolist juba enne mind mitugi läinud geograafiat õppima ja nemad muudkui rääkisid, kui tore see on. Kui põnevad on reisid Koola poolsaarele, Kaukaasiasse, ekspeditsioonid ja välipraktikumid, mis kestavad kogu suve. Ja ma ei ole pidanud kahetsema. Saime ülikoolist väga mitmekesise hariduse.

Legendiks on saanud tudengiansambel Rajacas, mis 27. märtsil 1966 suuresti tänu teile sündis.

See, et Rajacas oma esimese avaliku esinemise tegi minu sün-

nipäeval, oli juhus. Õppisin siis ülikooli viimasel kursusel. Pärast seda möllasin Rajacaga veel kaks aastat aspirantuuri ajast, kuni öeldi, et peaksin tõsisem olema ja ka poliitikat eemale hoidma. Eks meie lugudes oli ridade vahel poliitikat sees.

Siberisse saatmise hirmu polnud?

Käisimegi Siberis ära. Jaanuaris 1968. Sel ajal oli ka Rajaca haripunkt.

Kogu see reis Jenissei ja Angara jõgede lähedastes asulates kestis pool kuud. Lõpuks läks asi väga karmiks. Pärast kaht etendust jättis vabriku direktor, kes meid sinna kutsus, meid maha ja me ei teadnud enam, kuidas koju saame. Me ei olevat olnud sellised tudengid, keda nemad oodanud – valgetes atlasülikondades, kes patriootilisi laule laulavad. Aga meie olime dressipükstes ja eestikeelsete laulude kõrval tegime riigivastaseid päramiide!

Kõik ronisid üksteise otsa ja Nikolai Laanetu kõige kõrgemalt hüüdis vene keeles, et demobilisatsioon on mais. Mitusada sõdurit kargas püsti ja karjus hurraa. Nad olid ekstaasis, sest kannatada jäi veel vaid mõni kuu. Pärast tulid kaks alampolkovnikut meie juurde ja kurjutasid, et oleme rikkunud kogu distsipliini ära. Ning meid jäeti ilma ühegi kopikata Siberisse.

Oleks veel suvi olnud, aga Siberi talvi!

Jah, paar ööd oli ligi 40 külmakraadi. Meid päästis kohalik komsomolitegelane Semjon, kes lõi kampa, organiseeris külades esinemisi, pani plakateid üles, müüs pileteid. Nii kogusime kogu sõiduks raha.

Kas sellesse aega jääb ka hüüdnimi Jampsi Ain?

Pärna Priit pani mulle selle nime, kuna me tegime koos jampsi, nagu kutsusime seda Rajaca asja. Ma olin rohkem kava, sõnalise osa autor ja kokkupanija koos Rein Tensoni ja Priit Pärnaga. Jutud vaheldusid lauludega.

Üks riskantsemad ol ansambel Rajacas meenutuste õhtu ülikooli klubis 1969, aasta kevadel. Saalis, kuhu mahtus 400–500 kohta, oli üle 750 inimese.

Muide, päris esimene kava valmis koos bioloog Toomas Sutiga, edasi oli tegijaks juba nimetatud kolmik. Laval improviseeris muidugi kaasa kogu ansambel.

Ma ise ei olnud laulupoole põhikoosseisus. Küll aga kvintetis The Sitt Singers, laulsime istudes ega pidanud eriti viisist kinni.

Kui palju on Rajaca esinemistest alles lindistusi?

Meie teleesinemised ei ole kahjuks alles. Filmilint oli tollal kallis, pärast eetriskäiku läks uus asi peale. Heliilindile võetud laulud olid vahepeal kadunud, kuid tulid hiljem välja. Oleme saanud ka lime, mis on pool-salaja lindistatud EPA ja TPI aulas. Mihkel Zilmer tegi sellest isegi CD.

Paljude laulude hulgast on mõned jäänud igihaljaks, neist on ka kaverid tehtud. Tuntumad on siiaamaani Mihkliit "Kuni su küla veel elab" ja laul ülikoolist.

Ajalugu räägib, et olete ka sporti jälje jätnud.

Kui ma noor ja sihvakas olin, mängisin Eesti noorte võrkpallikoondises. Aasta oli siis 1960. Täiskasvanuna mängisin ülikooli ja Tartu meeskonnas. Olen ka natuke maaga seotud: 1960 värvati mind üheks kuuks Eesti Jõu koondmeeskonda.

Kallis on ilus nimi. Kuidas te oma nime käänate, ka Kallis – Kalli või Kallis – Kallise?

Kalli varianti ei ole praktiliselt kunagi olnud. Ainult Helju Vals kunagi ühes artiklis mainis Kalli Aini ja Kalli Toomase lugusid.

Aga olen Kreekast saanud kirja küsimusega, ega ma kreeklane ole. Olevat seal levinud nimi, pidi ilusat tähendama.

Seega kreeklaste meelestki ilus nimi!

Jah. Aga ma ise ei ole Kreekas käinud. Olgu sellega, kuidas on, aga eesnimega on kindla peale vedanud.

Ain. Üsna tavaline nimi ju, pealegi üpris lühike?

Aga just tänu oma heale eesnimele sain tunamullu Uus-Meremaalt konverentsilt tulema, kui Islandi vulkaani tolm Euroopas lennuliikluse seiskas. Kojupääsemiseks pidin seal kasutama Emiraatide lennufirmat ja mitu päeva öeldi, et pileteid ei ole. Kuni ühel päeval vaadati mu passi ja küsiti, kas olen araablane, et araabiapärane nimi (ain – 'allikas' araabia k). Luiskasin, et ei, aga mu isa on araabiahuviline. Siis öeldi "Ohhoo!" ja järgmisel päeval sain tulema. Algul oli küll sinna jäämise tunne, et on alanud sõda ja Euroopasse ei saagi. Ei olnud ju teada, kaua vulkaan purskab.

Kas olete vahel ka päris ohtliku loodusnähtuse küüsi jäänud?

Kunagi USAs torgati meid tornaado ajaks varjendisse. Nagu hiljem kuulsime, oli see meist paar miili eemalt mööda läinud tornaado kaks naist tapnud.

ERAKOJU

Esimese tudengiaasta elas Ain Kallis Tartu lähedal Kvissentali ühiselamus. Kui seal koridori põrandat värviti, pääses tuppa vaid redell abil läbi akna.

Hea meelega tahtnuks tornaadot ise näha, see on üks mu seni täitumata unistusi.

Hea meelega tahtnuks tornaadot ise näha, see on üks mu seni täitumata unistusi. Kahe miili kaugusel olevat juba küllalt lähedal, et tema võimsust näha. Ja tunda. See on ka paras filmimise kaugus, kus võid veel eest ära sõita, põgeneda.

Omajagu kõhe oli ka jaanilaupäeval 1985, kui sõitsime Eesti uurimislaevaga Arnold Veimer üle selle koha, kus Titanic hukkus, ja kui äkitselt anti häire...

Laeva teele olid ilmunud jäämäed. Jäime kohe seisma ja andsime udusireeni, prožektorite valguses paistis jäämägi. Ja see kõik oli jaanilaupäeval, Titanic hukkus märksa külmemal ajal. Oleksime sama kiirusega edasi pannud, siis... Meil oli radar peal, ilmselt see aitas.

Kõhedaks on teinud ka äike Kaukaasia mägedes. Kõrgetes mägedes on äike seepärast äge, et kõik kajakad kordistuvad ja kokku kõlab see eriti võimsalt. Kui tunned, et juuksekarvad hakkavad juba püsti tõusma ja arvad, et see ei ole mitte hirmust, on viimane aeg sealt jalga lasta ning madalamale pageda. Mul on tudengitele foto näidata, kus kahel poisil on juuksed kenasti püsti, naeratavad, ja järgmisel hetkel lööb välk ühe poisi maha.

Eesti on ses mõttes üsna rahulik paik elamiseks, meil on vedanud.

Päris nii ka mitte. Eestiski on teada, et tornaados on vähemalt üks inimene hukkunud. Ja täiesti tüüpiliselt, kui Rakveres aastal 2000 tabas tornaado ajal üks õhus lendav palk meest rindu. Too oli läinud õue oma autot vaatama, ja hoovis see teda tabaski. Nii huvitav, kui see ka pole, juhtunud see Tormi tänaval.

Kui kõrgeks võib pidada meie inimeste teadlikkust ilmanduse vallas?

Üldiselt on, nagu kõikidel mereäärsetel riikidel inimestel,

ELUKÄIK

Ain Kallis

- Sündinud 27. märtsil 1942 Paides
- Abielus, kolm poega
- Haridus**
- Paide Keskkool 1961
- Tartu Riiklik Ülikool (TRÜ) cum laude, geograaf-meteoroloog-kliimatoloog 1966
- Eesti Teaduste Akadeemia aspirantuur 1969
- Geograafiakandidaat 1974 (TRÜ)
- Töö**
- TA Astrofüüsika ja Atmosfäärifüüsika Instituudi nooremteadur 1969–1976, teaduslik sekretär 1976–1991
- Tartu Observatooriumi erakorraline teadur 1993–2008
- Eesti Meteoroloogia ja Hüdroloogia Instituudi (EMHI) juhtivateadur, vanemteadur 1993–2000, EMHI Tartu-Tõravere meteoroloogiajaama juhataja 1997–2002, EMHI peaspetsialist-kliimatoloog 2002–
- Eesti Mereakadeemia lektor 2003–2006
- Eesti Sisekaitseakadeemia lektor 2003–2005
- Tartu Ülikooli lektor 2005–2008
- Tallinna Tehnikaülikooli dotsent, teadur 2007–
- Teadus- ja arendustegevus**
- Eesti kiirguskliima uurimine
- Eesti aktinomeetrilise vaatlusvõrgu rajamine
- Ultraviolettkiirguse, osooniga ja aerosooli uuringute koordineerimise Eesti nõukogu liige
- Eesti Loodusuurijate Seltsi ilmahuviliste sektiiooni esimees
- Avaldanud 575 populaarteaduslikku artiklit
- Autasud**
- Maalehe laurea 2001
- Valgetähe V klassi teenetemärk 2007
- SA Archimedes I auhind teaduse populariseerimise eest 2008

see teadlikkus üpris suur. Tore on seegi, et meil on, võrreldes enamiku teiste maadega, suhteliselt palju ilmatarku. See on lausa Eesti omapära. Kahjuks on väheks jäänud neid, kes amatöörina ilma mõõdavad. Põhjustud pole raske arvata – ilmaennustus on ju ilmanäitude mõõtmisest ja kirjapanekust tunduvalt põnevam.

Teil on igasugustest juhtumustest alati näiteid kui varrukast võtta. Kuidas on see võimalik, kas peate päevikut?

Tegelikult on mälu üsna lühike. Mul on kalendermärkimik tavaliselt taskus ja sinna püüan üles märkida sündmusi, mis päeva jooksul olnud. 1968. aastast, Rajaca Siberi reisist alates olen kalendermärkimikke hakanud tihedamalt täitma.

Olen ka kogunud ilma kohta Eesti ajakirjanduses ilmunud artikleid, samuti EMHI ilmatabeleid ja kuukokkuvõtteid. Iga kõide riitulis on ühe aasta ilmalan materjal. Kui vaja teada, mis oli augustis 1998, võtan selle kõite lahti ja kõik on olemas. Kliimast saab rääkima hakata, kui aluseks on võtta vähe-

malt 30aastane periood. Mida rohkem aega on läinud, seda meelsamini kliimatoloogid sellest räägivad. Samas ei taha kliimatoloogid väga ennustada tulevikku.

Kui palju olete oma eluajal kliima muutumist märganud?

Kliima on läinud soojemaks, selles pole kahtlustki. Paljud soojarekordid nii maailmas kui ka Eestis on olnud just lähema-aastastele. Samas ühtegi külmarekordit mitte, need jäävad eelmise sajandi 1940ndate algusse. Sama lugu on suurte külmadega. Kui vaatame Tartu pikaajalist rida aastast 1865, on kõige pakaselisemad ajad enamasti olnud 1940ndate ja eelmalaineid on esinenud muidugi ka hiljem.

Lähem minevik on suhteliselt soe olnud. Ent tuleb meeles pidada, et Eesti kliima on väga muutlik. Ilus näide selle kohta: kõige külmem jaanuar Tartu ajaloo oli 1987 ja kõige soojem 1989. Aga see on kliima kõikumine, mida väga sageli segatakse ära kliima muutusega.

Kliima soojeneb, kas see muudab meil Eestis ka elamise mõnusamaks?

Põllumeeste elu peaks tõesti paremaks muutuma, meile peaksid tulema veidi lõunapoolsemad sordid. Paremaks võiks minna ka turismi alal: meile tuleb rohkem turiste kui Lõuna-Euroopasse, sest kui steenaariumid täituvad, läheb sealne kliima liiga kuivaks ja palavaks. Meil siin aga muutub soojemaks, mõnusamaks.

Paljud teavad teid laheda nalja-, isegi vembumehehena. Kas see on ka sekeldusi kaasa toonud?

Üks riskantsemad oli ansambel Rajacas meenutuste õhtu ülikooli klubis 1969. aasta kevadel. Saalis, kuhu mahtus 400–500 kohta, oli üle 750 inimese.

Kogunesime lava peale ja algusest saati oli kogu õhtu küsimuse ja tühja vastuse stiilis, et kas mäletad seda lugu, mis me Siberis tegime; teine vastas, et mikis ei mäleta, ja jõime siis paar lonksu õlut. Seejärel, et kas seda mäletad, kui läksime Tallinnasse televisiooni esinemise? Nii me meenustasid selle küsimuse ja vastuse vormis kestsid umbes pool tundi. Siis tegid laulupoisid oma kolm laulu ja meie põgenesime läbi akna minema. Sest meid taheti maha lüüa: kui ikka oled piletit eest tasunud ja vaatad ainult sellist asja, kuidas poisid joovad õlut lava peal, siis...

Klubi juhataja pidi rahvasseid meenutama, et oli ju 1. aprillil. Need, kes kohale tulid, ei mõelnud ilmselt selle peale.

Kas kuulute ka mõnda erakonda?

Olen eluaeg olnud ainult ühe partei – Parem Ilm – liige!

Üllipilaspõlv oli põnevatest selkdest ja juhtumustest sedavõrd rikas, et Ain Kallis pani neid koos sõpradega kirja isegi laualehtedesse.